

Bijlage 3:

‘Paulus lezen met Reformatoren’

Dit is een beknopt verslag van de bijdrage van dr. Michael Mulder in de workshop ‘Paulus lezen met Reformatoren’. Dr. Mulder vestigde de aandacht op Luther en Calvijn.

- 5 Bij *Luther* zien we dat de eenheid van het Oude en Nieuwe Testament christologisch is gefundeerd. Deze eenheid bestaat daarin dat het Oude Testament een belofte is met het oog op Christus en Zijn kerk. In principe kan en moet het OT dan zonder Joodse Bijbeluitleg verklaard kunnen worden. T.a.v. de plaats van Israël zelf blijft intussen de vraag of er op dit punt bij Luther echt een verschuiving plaats heeft gevonden.

- 10 Gelezen werden twee teksten van Luther. Allereerst uit ‘*Vorlesung über den Römerbrief*’ 1516/1517, een geschrift met alle nadruk op het ‘*sola gratia*’, ook als het over Israël gaat. Gelezen werd hieruit een gedeelte met de uitleg van Rom. 11 vers 25 m.b.t. het geheimenis dat Paulus hier bespreekt.

- 15 Vervolgens werd gelezen een stuk uit ‘*Von den Juden und ihren Lügen*’ uit 1542. Daarin klinkt een andere toon dat in het vorige gedeelte. De bovengenoemde vraag werd daarbij besproken: is hier sprake van een verschuiving bij Luther?

- 20 Bij *Calvijn* is de eenheid van Oude en Nieuwe Testament niet slechts gefundeerd in het Messiaans perspectief, maar ook in de eenheid van het verbond. Dit heeft volgens Calvijn betekenis m.b.t. Israël: ‘God is in zijn omgang met Israël trouw aan zijn verbond ... ook al zijn de Joden van hun kant verbrekers van het verbond’, aldus Wulfert de Greef in ‘*Van één stam*’, Delft 2012, p. 97.

- 25 Er is bij Calvijn veel invloed van Joodse exegeten; opmerkelijk is bij de uitleg van Psalm 72 het volgende: we moeten niet alles op Christus betrekken, want ‘we moeten de Joden geen aanleiding geven tot het verwijt dat wij alles onbedachtzaam verdraaien.’ De Joodse reactie is dus bij Calvijn in zijn uitleg verdisconteerd!

Wat opvalt is ook dat Calvijn voor zijn verwijzingen naar Joodse bronnen van Rashi tot Ibn Ezra voortdurend dezelfde term ‘*Judaei*’ gebruikt, als die hij gebruikt voor het Bijbelse Israël. Voor beide is er dus de term ‘*Judaei*’.

- 30 Van Calvijn werd gelezen een gedeelte uit het ‘*Commentaar op de brief aan de Romeinen*’, 1539, betreffende enkele verzen uit Romeinen 11. Daarna ook een deel uit het ‘*Commentaar op Jeremia*’ (geschreven na 1560, eerste uitg. 1589) over Jeremia 31 vers 31 en 32. Het ‘nieuwe verbond’ is in dit genoemde gedeelte volgens Calvijn niet een ander verbond tegenover het eerdere dat God gesloten heeft. Hij blijft trouw aan Zijn verbond en heft het eerdere niet op. Wel is de vorm van het verbond veranderd, maar de inhoud van de boodschap blijft dezelfde. In Christus en door de Geest komt nu tot ons wat in het verbond met Israël is beloofd. Dat betekent echter geen ander verbond.